

Живко Илић

Студент докторских студија
Универзитет у Београду
Православни богословски факултет, Београд
zivko.ilic@yahoo.com

УДК: 27-245.77

Тестаменти дванаесторице патријараха¹

Сажетак: Овај рад из Интертестаментарне књижевности подијељен је на двије цјелине. Првим поглављем представљен је Јаковљев опис карактера својих синова, свакога, понаособ у којима он, сходно њиховим особинама, изриче очинске благослове, почев од Рувима закључно са Венијамином. Друго поглавље, пак, садржи *Тестаменти дванаесторице патријараха* које они на самрти остављају својим потомцима у наслеђе. Јаковљеви благослови синовима тема су прве, а завјештања или опроштајни говори тема друге цјелине рада. *Завјештања дванаесторице патријараха* јесте наслов дванаест међусобно повезаних докумената чији задатак је да забиљеже њихове посљедње ријечи. Предметни спис спада у категорију поучних апокрифа. Само поучни апокрифи посједују особености апокалиптичке књижевности. Што су за православне и римокатолике апокрифи, то су за протестанте псевдоепиграфи. Такође, што су за православне и римокатолике девтероканонски списи, то су за протестанте апокрифи. У православној и римокатоличкој библијској терминологији, апокрифне су оне књиге које протестанти сматрају псевдоепиграфима.

Кључне ријечи: благослови, тестаменти, опроштајни говори, патријарси, родоначалници, (из)међузавјетни апокрифи, девтероканонски списи, апокалиптичка књижевност, псевдоепиграфи, интертестаментарна књижевност.

Текст је подијељен на два приближно једнака дијела. По значају приоритет припада другом дијелу; но међутим, пресудан је био временски аспект којим смо се руководили.

Јаков је имао: једну *иночу* (Лија), двије *наложнице* (Рахиљина слушкиња Вала и Лијина слушкиња Зелфа) и једну *жену* (Рахиља). Изродио је тринаесторо дјеце са четири жене, а из пет брачних заједница:

1. Прва са *иночом* Лијом из које су рођени Рувим, Симеон, Левије и Јуда;
2. Друга са Рахиљиним слушкињом Валом из које су рођени Дан и Нефѿалим;
3. Трећа са Лијиним слушкињом Зелфом из које су рођени Гаг и Асир;
4. Четврта поново са *иночом* Лијом из које су рођени Исахар, Завулон и Дина и
5. Пета са љубљеном *женом* Рахиљом из које су рођени Јосиф и Венијамин.

¹ Поред наведеног наслова овај спис назива се још и *Тестаменти дванаесторице патријараха*, *Ојорука дванаест патријараха*, *Завјештања 12-орице патријараха* и др.

Завјештања дванаесторице иаџријараха (у даљем тексту *Test XII*) назив је списка који није сачуван у цјелини... „Овај спис је и раније био џознаџ у џреводу на џрчки језик као и на јерменском и словенском, а Ориџен сџомиње и јеврејске и арамејске рукоџисе.² У Кумрану су оџкривени фраџменџарни осџиаци овоџа сџиса који сведоче да је он џрводџиџно најџсан на јеврејском, а како се у *Тесџи Леви* сџомиње храмовни кулџи, сџис је морао да насџане џре 150.³ џодине џре Хрисџа.“⁴

„Са Леџом (**Лиџа**) Јаков је имао шесџи синова и једну џерку. Синови су му били: Руден (**Рувим**), Симон (**Симеон**), Леви (**Левије**), Јуда, Исахар, Зебулон (**Завулон**), а џерка се звала Дина. Рахела (**Рахиља**) му је родила само два сина: Јосефа (**Јосиф**) и Бењамина (**Венијамин**). Осим ове деце Јаков је и са своџим слушкињама имао чеџири сина који су се звали: Дан, Нафџали (**Нефталим**), Гаг и Ашер (**Асир**).“⁵

Постоџи веома мало свједочанстава у вези са *Test XII*. Осим сумњиве Тертулијанове алузије која се помиње код Оригена (*Homilia XV in Josuam*, погл. VI), постоје, такође, сумњиви наводи код Јеронима и Прокопија, као и својеврсно помињање у дјелу *Synopsis Sacre Scripture* које се погрешно приписује Атанасију, као и у Никифоровом дјелу *Stichometria*.

Од списка *Test XII* сачувани су сљедећи рукописи: 4QTJuda (4Q184)⁶; 4Qtestament of Levya-b (4Q213–214)⁷; 4QTLevyc-d (4Q540–541)⁸; 4QTNaph(taly) (4Q215)⁹.

(Из)међузавјетни апокрифи

Грч. *απόκρυφος* од *βίβλοι* *απόκρυφοι* или лат. *libri reconditi* (= скривен) су списи који су своџим називом и садржајем слични канонским књигама, али се не убрајају у канон Светога писма¹⁰. *Test XII* спада у категорију поучних апокрифа. Само поучни апокрифи посједују обиљежја апокалиптичке књижевности *par excellence*.

У старини, код многобожачких народа, *аџокрифи* су означавали књиге тајнога садржаја, познате само упућенима, насупрот књигама које су биле доступне свима. Код хришћанских писаца почев од III вијека, *аџокрифи* имају

² Ср. И. Томић, *Проџивници есенске заједнице у кумранским рукоџисима*, Београд 2004, 160.

³ Постоје тврдње да је спис *Test XII* настао између 137. и 107. год. хришћанске ере.

⁴ И. Томић, *Исто*.

⁵ Упор. С. Дубнов, *Краџка исџорија јеврејскоџ народа*, прев. са франц. изд. А. Гамс и Ј. Пресбургер, Београд, 1982. IntRes:http://www.elmundosefard.eu/wiki/wiki/indeks.php?title=KRATKA_ISTORIJA_JEVREJSKOG_NARODA_-_SIM, преузето 9. марта 2011.

⁶ И. Томић, *Исто*.

⁷ *Исџо*.

⁸ *Исџо*.

⁹ *Исџо*.

¹⁰ Вид. у погл. „Псевдоепиграфи индекс“ списка које Православна Црква сматра *аџокрифима*.

више значења. То су књиге које се маштовито, неистинито приписују аутори-ма чије име носе. *Црква* им не признаје богонадахнутост и каноничност. *Апокрифима* се сматрају и јеретичке књиге пуне вјерских заблуда. Православна Црква разликује *канонске*, *деветероканонске* (= другоканонске) о којима ће дати коначан суд и *апокрифне* (непризнате и осуђене) књиге. Протестанти и другоканонске књиге називају *апокрифима*, а *апокрифне* називају *џсеудоеџиџрафима*. У новије вријеме уводи се назив *инџерџесџаменџарна књижевносџи* у коју се убрајају и *другоканонске* и *апокрифне* књиге. *Апокрифне* књиге најчешће покушавају да допуне неке „празнине“ у канонским књигама. Могу се условно подијелити на *стџарозавџеџне* и *новозавџеџне апокрифе*.

Девтероканонски списи

Грч. *βιβλία δεβτεροканоника* су књиге или дијелови књига *Свеџоџа џисма Сџароџа завџеџа* које се налазе у *Сеџџуаџинџи* (LXX), преводу *Сџароџа завџеџа* на грчки језик, а самим тим и у црквенословенској као и у руској, али не и у јеврејској, односно, протестантској, па ни у српској Библији. О каноничности ових књига Православна Црква ће донијети коначни суд на будућем Великом и Светом сабору. Преко *Сеџџуаџинџе* ове књиге прихватају Православна и Римокатоличка Црква, уз извјесне ограде, док их одбацују цркве протестантске реформације. У посљедње вријеме и оне их доносе, али у скупини штампаној између књига *Сџароџа* и *Новоџа завџеџа*, те их називају *инџерџесџаменџарним* књигама. Протестанти о њима говоре као о апокрифним књигама, мада ријеч „апокрифан“ код њих има пејоративан призив, па изгледа као да су ове књиге подметнуте или јеретичке. Већ смо видјели да протестанти апокрифне књиге називају *џсеудоеџиџрафима*, а *деветероканонске* књиге *апокрифима*. Девтероканонске јесу другоканонске књиге (стсл. второканонске), тј. књиге касније додате *канону* и ово је више описни и неутрални израз који је у употребу увео Сикст Сиенски 1566. године.

Девтероканонске књиге које се у православној црквенословенској и у латинској Библији, значи у цијелој Библији, штампају уз одговарајуће *канонске* књиге су: а) *Товиџи*, б) *Јудџиџа*, в) *Премудросџи Соломонова*, г) *Премудросџи Исуса сина Сирахова*, д) *Варух* (са Писмом Јеремијиним), ђ) 1–3 *Макавејске* (4. *Макавејска је догаџак*), е) 1. *Јездрина* (у LXX), 3. *Јездрна џосџоџи* и 4. *Јездрина* (прев. са лат. језика), ж) *Додаџи Јесџири*, з) *Додаџи Данилу*, и) *Молиџва Манасиџина*, ј) *Псалам 151*.

Псевдоепиџрафи

Овај назив долази од грчке ријечи *ψευδεπιγραφή* (= неистинити списи, лажна књижевна дјела). Видјели смо да поменуће књиге нису неистините, а још мање лажне. Међутим, разложно се сумња у њихову аутентичност, тј.

ауторство. Писац не жели да ово дјело буде његово лично, већ износи и објављује поруке кроз дјело, велича Израиљ и даје му посебну важност.¹¹

Зависно од *иранскрипције*, сусрећу се слични, но ипак различити појмови који карактеришу ову врсту литературе: *исевдоеиџрафи*, *исевдеиџрафи*, *исеудоеиџрафи*, *исеудоиџрафи*. У сваком случају овај термин је „западне“, тачније протестантске провенијенције.

Рекли смо да што су за православне и ромокатолике апокрифи, то су за протестанте псевдоепиграфи, а што су за православне и римокатолике девтероканонски списи, то су за протестанте „апокрифи“.

У православној и римокатоличкој диглијској терминологији, апокрифне су оне књиге које протестанти сматрају псевдоепиграфима, односно, потпуно непризнатим, сакривеним, које нису корисне за духовну надградњу и као такве не препоручују се ни у ни у јудејству нити у хришћанској Цркви. Овакве књиге су на примјер: а) *Књига јудилеја*, б) *Мало њосџање*, в) *Вазнесење Мојсијево*, г) *Вазнесење Исаијино*, д) *Књига Енохова*, ђ) *Соломоново завјешџање*, е) *Test XII*, ж) *Сибилена џророчансџва* и др.

Карактеристике апокалиптичке књижевности

Ријеч апокалипса је грчкога поријекла и долази од именице *ἀποκαλύψεις* или црквеносл. **откровење** (= откровење, објава, откривење). „*Апокалипса је жанр лиџератуе откривења са нараџивним оквиром у коме је њосредник откривења неко диће са друџа свиџеџа које џио (откривење) џреноси џудма. Оно разоткрива џрансценденџалну реалносџ која џриџада време-ну уџолико џџио џредвиџа есхаџолошко сџасење, а џросџорна је уџолико џџио џодразумиџева један друџи, најџџиродни свиџеџ.*“¹²

У току цијелога XX стољења *апокалипџика*, као литерарни смјер, будила је приличан интерес међу теолозима и наводила их на истраживање. Апокалипса је заправо текст који говори о откривању тајних чињеница доступних само Богу. Када говоримо о временском аспекту, апокалипса се бави будућношћу, приказујући доба у коме ће зло бити кажњено, а добро бити награђено. Значајну улогу у апокалиптичком погледу има *есхаџолоџија* — учење о посљедњим данима и крају свијета. Већина апокалипси инсистира на томе да је „вријеме близу“ и да ће „суд“ доћи веома брзо.

Литерарна форма списка *Test XII*

Књижевни облик *завјешџања* као опроштајне поруке био је врло добро познат и међу Јеврејима као и код Грка. Ово су поруке чувених људи пред

¹¹ Up. J. Becker, *Untersuchungen zur entstehungsgeschichte der Testamente der Zwölf Patriarchen*, Leiden E. J. Brill, 1970, 377.

¹² Vid. F. Murphy, *The Religious Word of Jesus: An Introduction to Second Temple Judaism*, Philadelphia, 1993, 163.

смрт у којима су остављали духовно или материјално наслеђе својој дјечи или насљедницима. Често су ове поруке допуњавали они који су видјели шта се дешавало касније са примаоцима завјештања. Мојсијеви благослови над племенима (Понз 33) или Христова посљедња бесједа (Јн 13–17) примјери су оваквих порука. Непосредан узор за овај апокрифни текст су Јаковљеви благослови које је дао својој дванаесторици синова (патријарси) у (Пост 49). *Test XII* доноси завјештања патријараха својим потомцима.

„*Лиџерарно-криџички рад на ТР њочео је њрвим издањем Ј. Е. Grabe 1698. Њеџов џионирски рад зайочетџ је џезом да су ТР џјеловиџо дјело, јудаистџички сџис са накнадним дорадама и убаченим дијеловима хришћанскоџа. Он у својим истџраживањима није дошао до истџине да ли је сџис хришћански или јудео-хришћански. Превирања око овоџа сџиса џрајала су до 1884.*“¹³

Основна порука овога списка говори о очекивању двојице месијџа: једнога месије, цара који би потицао из Јудинога, а друготога свештеника који би био из племена Левијевога. Хришћанска завршна редакција спаја ове двије очекиване личности у Једну и Јединствену Личност — Господа Исуса Христа.

ПРВИ ДИО

Рувимов тестамент TR14 Прворођенога сина Јакова и Лије

Глава прва

Рувим, прворођени син *Јакова* и *Лије*, искусан човјек даје савјете против блуда и указује на начине на које су људи највише склони да упадну у заблуду.

1. Запис завјештања Рувимова, те заповијести које је дао својим синовима прије него што је умро у сто двадесет и петој години живота.
2. Двије године након смрти његовога брата Јосифа, када Рувим паде у постељу, синови његови и синови његових синова окупише се да га посјете.
3. *А он им рече: Дјецо моја, ево ја умирем и идем џуџиџем оџиџаца својих.*
4. *И видјевши да џамо сџиоје Јуда и Гаг и Асир, браћа њеџова, он им рече: Подиџниџиџе ме да моџу да рекнем браћи мојој и дјеци мојој оно џиџо имам скривено у мом срцу, јер ево ја најосџетџику одлазим са овоџа свијеџа.*
5. *И он усџаде, и џољуби их и рече им: Чујџиџе, браћо моја, а џако и ви, дјецо моја, окрениџиџе уво Рувиму, оцу своме, да чујеџиџе зайовијесџиџи које џу вам даџиџи.*

¹³ J. Becker, *op. cit.* 129.

¹⁴ Testament of Reuben. IntRes: <http://www.sacred-texts.com/bibl/fbe/fbe267.htm>, преузето 9. априла 2011.

6. *И ево њозивам да свједочи њрођив вас овај дан Боја Небескоја, ако будете њочинили тријехе њрељубе и блуда, којима се одагох и оскврних њосиљу оца моја Јакова.*

7. А велим вам да ме Господ удари болним чиревима у мојим слабинама за седам мјесеци и да се није отац мој Јаков молио за мене Господу, Господ би ме убио.

8. Јер, имао сам тридесет година кад починих зло пред Господом и седам мјесеци дијаж насмрт болестан.

9. А посліје тога се покајаж и поставих циљ души мојој за седам година пред Господом.

10. Те вина и жестокога пића не попих и месо не уђе у уста моја и не једох укусну храну, него туговах над мојим гријехом, јер бијаше велики, каквога није било у Израиљу.

11. А сада чујте, дјецо моја, оно што видјех о стварима које се тичу седам духова обмане, када се покајаж.

12. Седам духова је, дакле, усмјерено против човјека и они су путовође у дјелима прељубе.

13. А седам других духова дато му је на стварању, да се кроз њих учини свако дјело човјеково.

14. Први је дух живота, са којом је створено тијело човјеково.

15. Други је чуло вида, са којим се појави жеља.

16. *Трећи је чуло слуха, са којим дође њоука.*

17. *Четврти је чуло мириса, са којим се гаде да човјек увлачи ваздух и дише.*

18. *Пети је моћ њовора, са којим дође знање.*

19. *Шести је чуло укуса, са којим дође једење меса и дођоше њића и њиме се стивара снаја, јер је у храни њемељ снаје.*

20. *Седми је моћ размножавања и њолни однос, са којим кроз љубав њрема задовољствима уђоше и тријеси.*

21. *И ѡај бијаше њосљедњи у редослиједу стиварања, а ѡрви у тријесима ѡрељубе, јер је исѡуњен незнањем и води млада ѡијела као ѡио се слијейац води у јаму и као ѡио звијер срља у ѡровалију.*

22. *Поред свих ових њосиоји и осми дух сна, са којим је доведен ѡривид ѡрироде и смрти.*

23. *Са овим духовима ѡмијешани су духови заблуде.*

24. *Први, дух блуда који је смјештен у ѡрироде и у чулима.*

25. *Друи, дух ѡхлеје, у сѡомаку.*

26. *Трећи, дух борбе, у јетри и жучи.*

27. *Четврти је дух улаивања и ѡреваре, да кроз услужну ѡажњу неко може изледати ѡоштен.*

28. *Пети је дух ѡрдоси, да неко може биѡи хвалисав и охол.*

29. *Шести је дух лажи, да се кроз ѡоѡдао и ѡубомору изврше ѡреваре, и ѡајне скривају од рода и ѡријатиља.*

30. Седми је дух неїравде са којим иду краће и ірамзивосї, да човјек може исїунїи жељу своїа срца, јер, неїравда ради заједно са друїим духовима кроз узимање дарова.

31. И свима њима іридружен је дух сна који је дух заблуде и уобразиље.

32. И іако сїрада сваки млади човјек, замрачује се њеїов ум од исїине и он не разумїева закон Божији, ниїи іошиїује оїомене своїих оїаца, шїио и мене снађе у младосїи.

33. А сада, дїецо моја, љубиїи исїину и она ће вас сачувати: чуїије ријечи Рувима, оца вашеїа.

34. Не мариїи за лице жене.

35. Ниїи се удружуїи са женом друїої човјека.

36. Ниїи се уїлиїиїи у іослове женскоїа рода.

37. Јер, да не видїјех Валу како се куїа на скровиїом мјесїу, не бих іао у ово велико безакоње.

38. Јер, када мој ум узе у мисли іолоїињу жене, измучи ме да не сїавам све док не изврших іадосїи.

39. Јер, када оїац наш Јаков дијаше оїишао код Исака, оца своїа, док смо били у Егеру, близу Ефраїа у Виїлејему, Вала се наїи и засїа оїкривена у својој огаји.

40. Ушавши, дакле, іамо и уїледавши њену наїоїу, ја іочиних бездожно дјело без њеноїа знања, іа, осїављајући је да сїава, оїидох.

41. И одмах анђео Божији оїкри мом оцу моју бездожностї и он дође и ражалосїи се надамном, и више је не доїаче.

Глава друга

Рувим наставља са своїим искуствима и своїим добрим савјетима.

1. Не мариїи, дакле, дїецо моја, за љеїоїу женїа, ниїи заокуїљаїи ум ваш њиховим сїварима, неїо ходиїи у іросїоїи срца у сїраку Госїодњем и ірошиїи свој рад на добра дјела, и на учење и на ваша сїада, све док вам Госїод не дадне жену коју Он жели, да и ви не іаїиїи као шїио сам ја.

2. Јер, све до смрїи оца мојеїа ја не имадох смјелосїи да іа іоїледам у лице или да разїоварам са било којим од моје браће, збої моје срамоїи.

3. И све до сада моја савјестї ме сїављаше на муке збої моје бездожностїи.

4. А иїак, оїац мој ме је мноїо іїјешїо и молио се за мене Госїоду, да би њев Госїодњи ірошао мимо мене, мада іа је Госїод іоказао.

5. И оїада іа све до сада ја сїражих над собом и не учиних іријеха.

6. Дакле, дїецо моја, ја вам кажем, држиїи све оно шїио вам зайовиједам, и нећеїи зїријешїиїи.

7. Јер іријех блуда је іонор душе, који је одваја од Боїа и доводи је до идо-лоїоклонсїива, јер вара ум и разум и води младиће доље у ад ірије неїо шїио дође њихово вријеме.

8. Јер многе је блуд уништио, због тога што, било да је човек сир или њлеменица рода или имућан или сиромашан, он доноси срамоту себи са синовима човјеким и поручу од Велијара.

9. Јер чули сте за Јосифа како се он чуваше од једне жене и издаци из својих мисли сваки блуд и нађе милости у очима Бога и људи.

10. Јер египћанске жене му учинише многе ствари и позваше мајове и понудише му љубавне највише, али његова душа не прихвати злу жељу.

11. Зашто ја Бог отаца ваших издави од сваког зла и скривене смрти.

12. Јер ако блуд не савлада ваш ум, ни Велијар неће моћи да вас савлада.

13. Јер жене су зло, гдјецо моја, а пошто немају моћ или снагу над човјеким, оне користи лукавства кроз силовну привлачност, да могу да га привуку себи.

14. И која оне не могу зачарати силом привлачношћу, оне га савладају вјештином.

15. И још ми о њима анђео Господњи рече и научи ме, да су жене савладане духом блуда више од мушкараца, и да оне у свом срцу кују завјере против мушкараца и да украшавањем прво заводе њихове умове, па им погледом ока улију отров, а затим их кроз извршени чин заробљавају.

16. Јер жена не може отворено да присили човјека, већ ја она блудним њонашањем вара.

17. Бјежите, дакле, од блуда, гдјецо моја и заповједите својим суштинама и својим кћерима да не украшавају главе и лица како би завријеле њамети, јер, свака жена која користи ове силе одређена је за вјечну казну.

18. Јер, овако оне заведоше чуваре који дијаху прије пошто: пошто су их ови силно посмањали, осјетилише жудњу за њима и смислише у свом уму како да гдјелају и прометнуше се у облик човјека и појавише им се кад су оне биле са својим мужевима.

19. А жене, жудећи у својим умовима за њиховим обликом, родише дивове, јер им се чувари чињаху као да досежу само небо.

20. Пази се, дакле, блуда и ако желите да ваш ум буде чист, уклањајте ваша чула од сваке жене.

21. И заповједите исто тако женама да се не удружују са мушкарацима, како би и оне могле имати чисте мисли.

22. Јер су силни сусрећи, чак и ако се не врше безбожна гдјела, за њих неизљечива болест, а за нас уништење Велијарово и вјечна срамота.

23. Јер у блуду нема ни разумјевања ни њобожности и сва љубомора лежи у њојуди која из њега настаје.

24. Стога вам, дакле, кажем, да ћете бити завидни синовима Левијевим и настојаћете да се узвисиете над њима, али нећете бити у стању.

25. Јер ће их Бог осветити, а ви ћете умријети злом смрћу. Јер је Левију Бог дао врховну власт и Јуди са њим и мени, такође и Дану и Јосифу, да ми будемо као владари.

26. Зайо сам вам зайовиједио да слушајте Левија, јер он ће знајти закон Госјодњи и даће наредбе за суд и жртјивоваће се за сав Израил до краја временá, као Помазаник Првосвештјеник, о којем Госјод јовораше.

27. Заклињем вас Бојом на Небесима да будете јраведни сваки према својме ближњем и да јоказујете љубав свако за своја брајта.

28. И јрићите Левију у смјерностји, од срца, да и ви можете јримити блајослов из њејових усја.

29. Јер он ће блајословити Израил и Јудеју, јер ја је Госјод изабрао да буде цар над свим нашим народом.

30. И јоклоните се јред сјеменом њејовим, јер, у наше име он ће умријети у райовима видљивим и невидљивим и диће међу вама вјечни цар.

31. И Рувим умрије, давши ове зайовијестји својим синовима. А они ја сја-више у ковчеј док ја нису изнијели из Ејитја и сахранише ја у Хеврону, у јећини јдје дијаше њејов ојац.

Благослови Рувиму —

/проклетство усљед родооскврнућа/ (Пост 49, 3–4)

Рувим (јевр. „гле, син“) је Јаковљев најстарији син кога је добио са *иночом*¹⁵ *Лијом* (Пост 29, 32). Јаковљев љубљени син Јосиф управо Рувиму свом најстаријем брату по оцу, Јаковљевом првенцу, дугује вјечиту захвалност за своје издављење (Пост 37, 18–30; 42, 37). Сви спомени о Рувиму, изузев *Светјоја јисма Сјароја завјетја*, махом нам дају позитиван опис његовог моралнога лика и карактера. Једно његово недјело о коме сазнајемо из *Бидлије*, сасвим сигурно је помрачило његову биографију, што ће опредијелити Јакова да очински благослов замијени проклетством. Наиме, Рувим је на себе навукао Јаковљеву клетву због недозвољене везе са очевом иночом — Рувимова мађија (маћеха) Валом. Ријечи Мојсијевога благослова Рувиму налазе се у (Понз 33, 6).

¹⁵ Друга жена из нижег друштвенога слоја и сталежа. Ова ријеч чешће се среће у *Светјом јисму* и не значи исто што и конкубина. Неки од древних патријараха као Авраам и Јаков имали су *иноче* (на примјер Агару и Хетуру). Иноча има и у вријеме давања Мојсијевога закона код судија и царевá, нпр. Манасија, Халев, Гедеон, Саул, Давид, Солмон и др. По равинском пропису, иноча је жена (од робинја) без брачнога уговора и обручења чија су дјеца могла имати дарове, али не и насљеђе. Имати иночу, значило је слабост; иначе, то је био древни обичај да се што прије дође до потомства. *Нови завјет* велики значај даје Светој Тајни брака, па данас имати иночу, значи исто што и конкубинат и прељуба.

Благослови Симеону (Симеун) —
/ускраћеност благослова̂ као посљедица идолослужења/
(Пост 49, 5–7)

Симеон (јевр. „слушање“), други је Јаковљев син са иночком Лијом (Пост 29, 33). Осим масакра над Сихемљанима, а све због насиља над њиховом сестром Дином у Сихему (Пост 34, 25), једини забиљежени случај из Симеоновога живота је чињеница да га је Јосиф одредио за таоца док не дође Венијамин (Пост 42, 19. 24. 36; 43, 23). Племена Симеоново и Левијево осуђена су да без свога учешћа у диоби живе у Хананској земљи. У списковима (Пост 46, 10) спомињу се старјешине породица̂ у племену *Симеоновом*. На попису испод Синаја потомака Симеонових било је 59 300 бораца (Бр 1, 23). Када је извршен други попис у Ситиму, број је спао на 27 200, и то је било најслабије племе. Биће да је један од разлога већа стопа смртности усљед идолатрије Феора, али је било и других неспоменутих разлога. Симеону је у наследство додијељен дио земљишта од Јудине територије, на његовој јужној граници, са осамнаест или деветнаест градова и селима расутим око славне Вирсавеје (ИНав 19, 1–8; 1. Дн 4, 28–33; уп. Суд 1, 3.16).

Код Симеона је изостао и Мојсијев благослов. Симеон није добио пророчкога благослова и име његово овдје се уопште не спомиње. Тумачи о овоме кажу, да је Симеоново кољено навукло на себе гњев Јеховин својим развратом и склоношћу ка идолопоклонству.

Благослови Левију —
/свештенство као статусни символ/

Левије („срдачан“) трећи је Јаковљев син од његове иноче Лије. Отац му је изрекао благослов не благословивши његовог рођенога брата Симеона. Иако се потомци Левијеви називају племеном, њима, према *Библији*, није додијељена територија (ИНав 13, 14), већ су били нека врста свештеничке класе. Свети Пророк и Боговидац Мојсије је Левијев потомак. Левити су потомци Левијеви. Они су основали ред свештеничких помоћника, посвећених одржавању скиније, а касније и храма у Јерусалму (Бр 3, 5–10). Њихова улога разликовала се од улоге првосвештеника̂ из Аронове лозе. Међу свештеницима обично је један био велики свештеник.¹⁶ Први велики свештеник био је Мојсијев брат Арон¹⁷ Свештеник је чувар закона.¹⁸ У односу на Богопоштовање, посвећује себе и сву *израиљску* заједницу, да

¹⁶ A. Rebić, *Središnje teme Staroga zavjeta*, Zagreb, 1996, 158.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

би могао приносити жртву, угодну Богу.¹⁹ Ријечи Мојсијевога благослова Левију налазе се у (Понз 33, 8–11).

Благослови Јуди — /надмоћ над непријатељима/ (Пост 49, 8–12)

Јуда²⁰ праотац (јевр. „нека буде слављен“ или „хвалите Господа“) четврти је Јаковљев син са иночком Лијом. Име Јуда носило је петнаест личности, како у Старом тако и у Новом завјету, од којих је у *Сџаром* најистакнутији *Јаковљев* син и Јуда Макавејац (1. и 2. Макавејска) и у Новом завјету Јуда Искариот(ски), један од Дванаесторице Апостола (Мт 10, 4; 27, 3–5). Све изобиље благослова свога излио је праотац Јаков на Јуду (јевр. = похвала), најдостојнијега од својих синова. Благословом је предсказао сјајну будућност његовога племена. Главни став у овом пророчком благослову гласи: „**Не осквдџеть князь отъ Исдџи и вожд отъ чресаль его, дондеже придџуть отложенца емџ и той чданџе џзџыковџ.**“ Он садржи пророчанство о Месији. Смисао пророштва је овај: Из племена Јудина непрестано ће излазити владари који држе скиптар и носе жезал власти. Јуда је родоначалник најмногљуднијег и најзначајнијег *израџљскоџа* племена. Рођен је у Месопотамији (Пост 35, 23). Својим благословом Јуда је истиснуо најстаријег свог рођенога брата Рувима (који сагријешџи). Ријечи Мојсијевога благослова упућенога Јуди, налазе се у (Понз 33, 7).

Благослови Исахару —

/физичка моћ умјесто духовне снаге/ (Пост 49, 14–15)

Исахар је девети син Јаковљев. Он је Јакову пети син са иночком Лијом. Захваљујући *Библији* сазнајемо да ни један Јаковљев син не посједује све дарове од Бога, али, исто тако ни један није без дарова Божијих. Видимо да је Исахар снажан, али своју снагу неће или не умије да искористи. На основу описа из Прве књ. Мојсијеве (49.) и Пете књ. Мојсијеве (33. глава), у потпуности сагледавамо флегматичну нарав Исахарову. Отац код свога сина препознаје да ће, иако снажан, ипак плаћати данак. Јаков је Исахару предсказао миран, земљораднички живот, Његово племе заузело је *Галилеју* са долином *језраелском* — најљепши дио Ханана. Можемо примџетити да сваки Јаковљев благослов у потпуности кристално јасно илуструј карактерне линије свакога од његових синова.

Ријечи *Мојсијевих* благослова упућених *Завулону* и *Исахару*, налазе се у (Понз 33, 18–19).

¹⁹ *Ibidem.*

²⁰ Према *Мџграш*-у сва *израџљска* племена послџје *Јуде* називана су *Јудејџима*, а њихова постојбина *Јудејом*.

Благослови Завулону —
/пристаниште морско у својству мјеста обитавалишта/
(Пост 49, 13)

Завулон је грч. облик (Мт 4, 13, 15; Отк 7, 8) јевр. ријечи *Zebulun* (= обитавалиште, боравак). Он је десети син Јаковљев, односно, шести и посљедњи син Лијин кога је овим именом назвала на порођају (Пост 30, 19–20). Завулону је Јаков предсказао да ће његово племе живјети крај мора до граница сидонских. И ово пророчанство се испунило (ИНав 19. глава), када је племе његово заузело земље између Средоземнога и Тиверијадскога мора (Галилејско језеро). Отац га је на самрти благословио прорекавши да ће живјети покрај морске обале (Пост 49, 49, 13).²¹ Слично га је благословио и Мојсије (Понз 33, 18–19). Оба пророчанства испунила су се у вријеме Исуса Навина. Племе Завулоново добило је најбољи дио земље на сјеверу Палестине (ИНав 19, 10, 16) између Галилејскога језера (Мт 4, 13) и Средоземнога мора.

Благослови Дану —
/улога трибуна у свом народу/ (Пост 49, 16–17)

Дан је пети Јаковљев син уопште, односно, први син са слушкињом Валом. Видјели смо напријед да је Јаков са женом Лијом имао шест синова (најприје четири, а затим још два сина) и једну кћер; са Рахиљиним служавком Валом двојицу; са Лијиним служавком Зелфом двојицу; са женом Рахиљом такође двојицу. „Кољену Дана, сина Јаковљевога од наложнице, даје се истио право као и илеменима синова Лије и Рахиље...“²²

Благослов судије народнога дат је Дану због његовога духа разборитости и дара расуђивања који су од Бога. Посједовао је осјећај правдољубља који се ријетко сусреће. Јаковљев опис сина говори нам да Дан неће бити обесправљен самим тим што је пород његове наложнице већ напротив, биће награђен због својих дјела. Карактеристично је и ово што праотац Јаков не даје своје благослове синовима на њиховом рођењу.

Ријечи Мојсијевога благослова Дану, налазе се у (Понз 33, 22).

Благослови Нефталиму
— /краснорјечје међу браћом/ (Пост 49, 21)

Нефталим је („борац“) према Првој књизи Мојсијевој (Пост 30, 8). Он је шести Јаковљев или други син Рахиљине служавке Вале (Пост 30, 7; 35, 25).

²¹ Подробан опис области оба кољена: Исахаровога и Завулоновога в. у Ј. Флавије, *Јудејски раји*, књ. III, гл. 3, 1–2.

²² А. П. Лопухин, *Исто*.

Име му је надје(ну)ла Рахиља као знак побједе над својом сестром Лијом. Приликом одласка патријарха Јакова у Египат, Нефталим је имао четири сина. Благосиљајући на самрти своје синове, Јаков је изрекао за Нефталима ове ријечи: „Нефџалим је кошуџа џушџена (хитра) и џовориће лијеје ријечи“, при чему се мисли или на његову хитрост или алудира на његов сангвиничан темперамент и импулсивност (Пост 49, 21; ср. 33, 23).

Ријечи Мојсијевога благослова Нефталиму налазе се у (Понз 33, 23).

Благослови Гаду -

/одбаченост, а касније побједа над свим народима/ (Пост 49, 19)

Гад („срећа“) седми је *Јаковљев* син, односно, „трећи првенац“. Он је први *Јаковљев* син са слушкињом *Зелфом* (Пост 30, 10–11). *Гад* је већ имао седам синова када се *Јаков* са породицом преселио у *Еџиџаџ* (Пост 46, 16). *Јаков* је *Гадовим* потомцима предсказао мукотрпан живот, али и да ће „најпослије надвладати“. *Јаков* је *Гаду* предвидио да ће га непријатељи притијеснити, али ће их се ипак ослободити. *Амонци* су побјеђивали *Гага*, али *Гад* их је побиједио у вријеме судије *Јефџаја* (Суд гл. 10).

Ријечи Мојсијевога благослова Гаду, налазе се у (Понз 33, 20–21).

Благослови Асиру —

/живот у благодетима овоземаљским/ (Пост 49, 20)

Асир (јевр. „блажен“, „срећан“ или „радостан“) осми је син старозавјетнога патријарха Јакова. Он је други син Лијине робиње Зелфе (Пост 30, 12; 35, 26). Јаков је Асиру прорекао да ће његова земља давати обилату храну и раскошне плодове, достојне царске трпезе. Племе Асирово заузело је плодну земљу око Кармила; производи ове земље одашиљани су дворовима царева *израиљских* и феничанских. Асир је имао четири сина и једну кћер (Пост 46, 17; Бр 26, 46). Он је родоначалник истоименога Асировога племена. По уласку у Ханан са Исусом Навином, ово племе је, приликом подјеле земље, добило веома плодно земљиште поред мора, од Кармила — на сјеверу до Манасије — на југу.

Ријечи Мојсијевога благослова датаго Асиру, налазе се у (Понз 33, 24–25).

Благослови Јосифу —

/изобилје дарова због презрења од браће/ (Пост 49, 22–26)

Јосиф је библијско јеврејско име и значи „Бог додаје“. Он је Јаковљев „четврти првенац“, односно, први син са љубљеном женом Рахиљом. Јосиф је

једанаести Јаковљев син. Најблагословенији је међу благословеном и неблагословеном својом браћом. Он је благословен свима даровима Неба и земље и господством међу племенима. Јаков је више од своје остале дјеце волио *Јосифа*, сина вољене и рано преминуле Рахиље²³ Јосиф се по добру одвајао и разликовао од браће, те га је стога и отац његов благословом „одвојио“.

Власт и почести царске нису заглушиле у Јосифу вјеру у Бога и наду на Његова обећања. Јосиф је вазда имао на уму да је дошљак у земљи Мисирској и да је Бог још прецима његовим обећао другу, љепшу земљу. Зато је на смрти, пред браћом и исповиједио вјеру: да ће Бог заиста походити Мисир и извести дом Јаковљев у Ханан. Ријечи Мојсијевога благослова упућенога *Јосифу*, налазе се у (Понз 33, 13–17).

Благослови Венијамину —

/грамзивост, али и осјећај за ближњега/ (Пост 49, 27)

Венијамин је дванаести Јаковљев син. Стекао га је са својом љубљеном женом Рахиљом. Он је друго дијете по рођењу мајци. Између Завулона и Венијаминовог рођеног старијега брата Јосифа, рођена је њихова једина заједничка сестра Дина. Она је једанаесто Јаковљево дијете. Родила ју је Јаковљева иноча Лија. Дина је седмо и посљедње дијете Лијино. Венијамин, иако је мјезимац (најмлађи син), Јаков је ипак назвао вуком грабљивим. Најпослије, потомству најмлађега сина Венијамина Јаков је предсказао да ће имати ратоборан дух и велику добит у ратовању.

Ријечи Мојсијевога благослова Венијамину, налазе се у (Понз 33, 12).

ДРУГИ ДИО

*Тесџаменџ*²⁴ *Рувимов* TR²⁵

*Рувим*²⁶: *Блудничење*.

Рувим говори о томе како је, обузет страху угледавши Валу извршио злочин инцеста у Едери близу Витлејема (Пост. 35, 21–22). Опхрван стидом и тугом, он је седам мјесеци боловао од болести која му је обузела слабине, дугујући опоравак једино молитвама свога оца. Након овога до-

²³ Ср. С. Дубнов, *Исџо*.

²⁴ У својој књизи *Untersuchungen zur entstehungsgeschichte der Testamente der Zwölf Patriarchen*, Jürgen Becker на стр. 182. *Test XII* назива „Опроштајни говори“.

²⁵ J. Becker, *Nav. djelo*, 182–203.

²⁶ R. H. Charles, *The testaments of the Twelve Patriarchs*, London, 1908, 1–17.

животно је био покајник. Он је постио седам мјесеци, уздржавајући се од вина, меса и укуснога хљеба (упор. Књ. прор. Данила 10, 3; а за Рувимово покајање в. Постанак R²⁷ LXXXIV, 18). У складу са овим, он упозорава своју дјецу да не гледају жене појудним очима (уп. Мт 5, 28; Сифре²⁸; Бр. 115) или да се мијешају у женске послове, а, упозорава и против сваке појудне мисли, зато што је то уобразиља, гдје је човјек испуњен духом Велијара који чини безакоње. Чини се да је дио у коме се говори о седам злих духова додат касније.²⁹

Тесѿаменѿи Симеонов Tsim³⁰

Симеон (Симеун)³¹: Зависѿи.

У првом дијелу свога *Завјешѿања*, Симеон се задржава на духовима злобе којима га је Сатана, „sar ha-mastema“ из Књиге Јубилеја, испунио толико да је мрзио свога брата Јосифа и спремао његово убиство, које је спријечио само Јуда, продавши Јосифа као роба док је Симеон био одсутан. Одузетост његове десне руке током недјељу дана показала му је праведну опомену Божију за његов петомјесечни гњев, па је зато двије године живио у посту и покајању. На сличан начин он посматра своје заточеништво у Египту, у које га је ставио Јосиф, као плату коју је заиста заслужио (уп. са *јерус.* тум. књ. Пост 33, 19; 42, 24; Пост R XCI, 6).

Завјештање Симеоново завршава се упозорењем против побуњеничкога рата са династијом Макавејаца, коју представља свештеничко племе Левијево и побједоносни царски вођа између Јудејаца.

Тесѿаменѿи Левијев TL³²

Левије³³: Свешѿенсѿтво и иѿнос.

Завјештање Левијево које је непотпуно на свом почетку и завршетку, садржи двије различите приче о његовом одабиру у свештенство, тј. хасидску верзију која је по карактеру духовна и макавејску која је политичкога карактера. По старој верзији, када је Левије био младић од двадесет година, испунио се тугом због безакоња и искварености људи, након чега је Бог услишио његову молитву за спасење шаљући му анђела, који му је

²⁷ Ревидирана верзија.

²⁸ Званична јеврејска библијска егзегеза.

²⁹ THE JEWISH ENCYCLOPEDIA, *Testaments of the Twelve Patriarchs*, IntRes: http://www.jewishencyclopedia.com/view_page.jsp?artid=163&letter=T&pid=1, преузето 3. априла 2011.

³⁰ J. Becker, *Isto*, 326–335.

³¹ R. H. Charles, *Nav. dj.* 17–26.

³² J. Becker, *Isto*, 257–306.

³³ R. H. Charles, *Ibidem*, 26–68.

показао престо Свевишњег на трећем небу. Такође, речено му је било да треба бити слуга Господњи и служити Му и бити син Његов; да треба бити свјетлост знања и као сунце Израиљу; као и то, да треба добити моћ разумијевања и савјетовања, како би поучио своје синове о Господу. Према другој верзији (уп. Књ. Јубилеја 30, 17–23), Левијев чин освете над Сихемом приправи га за свештенство (погл. V-VII и дио погл. VIII), јер му је Михаило „Архангел који се заузео за род Израиља“, даровао штит и мач са којим ће извршити освету над Сихемом због Дине; па иако су Сихемљани били обрзани (накнадно), он је поступио у складу са вољом Божијом, упркос очевом проклетству (Пост 49, 7) и уништио град „слабоумних“, уп. *חִלְחִל* (= глупост, несмотреност, срамота), (в. Пост 34, 27; Сир 1, 26).

*Тесѿаменѿ Јудин Тјид*³⁴

*Јуда*³⁵: *Храбросѿ, ѿохлеѿа и блудничење.*

Јуда приповиједа својој дјечи (погл. I–VII, IX) о подвигу снаге који је он показао у својој младости пошто је, као и Давид, био предодређен за цара. Он им, такође, говори о спретности, храбрости и снази у својим чудесним борбама са свим врстама дивљих животиња које су нападале његово стадо, као и са хананским царевима и њиховим људима. Осим тога, описује како је надмашио своју браћу у рату са Аморејцима (уп. Књ. Јубилеја 34, 1–9). „Осим дијела Јудиноѿа завјешѿања, ни један накнадни унос у ТР нема садржаја који се дубље баве ѿемаѿиѿком врлина и мана ниѿиѿ аѿокалиѿсом.“³⁶ Похвала неокаљаној младости, коју је учинио Рувиму, учинила је да и он, као и Давид буде ухваћен у замку жене (погл. VIII, 10–14). На гозби коју је у његову част приредио цар, Јуда се напио и у том стању се заљубио у принцезу која му је била представљена сва у злату и бисерима. *Јуда* се оженио њом, али су дјеца из те везе била рђава.

*Тесѿаменѿ Исахаров Тис*³⁷

*Исахар*³⁸: *Просѿодушносѿ*

Исахар, чије се име подробно објашњава у складу са (Пост 30, 14–18), представља се својој дјечи као онај који је током живота ходио у простодушности (погл. III). Пошто је био ратар, никада није пропустио да

³⁴ J. Becker, *isto*, 306–326.

³⁵ R. H. Charles, *Ibidem*, 68–100.

³⁶ J. Becker, *Isto*, 405.

³⁷ J. Becker, *Isto*, 335–347.

³⁸ R. H. Charles, *Ibidem*, 100–111.

свештенику дâ првину од рода са својих њива, подијеливши остатак са својим оцем, као и са сиромашнима и убогима, због чега је био веома благословен. Ни о коме није говорио лоше, нити се мијешао у туђе послове; није гајио пожудне мисли у свом срцу и био је срећан са својом женом и својом њивом.

Тесџаменџи Завулонов Тсеб³⁹
Завулон⁴⁰: Саосјећање и сажалење.

За разлику од равинске концепције Завулона, која представља трговца што подржава Исахара када овај посвећује свој живот проучавању *Торе*, Завулон је у *Завјешџањима* представљен на начин хасидске типологије као рибар који снабдијева домаћинство рибом и даје од свога улова странцима, болеснима, временитима и сиромашнима, како би задобио Божији благослов за своје саосјећање (погл. VI). Штавише, он говори својој дјечи да је његово дубоко саосјећање са Јосифом спријечило Симеона и Гада да изврше крвопролиће, јер се придружио свом најмлађем брату у молби да им се смилују и преклињао их је у сузама да не изврше злочин, предухитривши тиме чак и Рувима, који је предложио да Јосифа баце у јаму, како би младићу сачували живот.

Тесџаменџи Данов TD⁴¹
Дан⁴²: Гњев и лаж

Дан, црна овца међу племенима Израиљевим (в. Књ. пр. Данила), каже својој дјечи (погл. I) да је, под утицајем Велијара, био испуњен гњевом против Јосифа, као и то да је, „*желећи да џа џрождре као шџио леоџард џрождире дијеџије*“, планирао да га убије како би га могао истиснути из очевога срца. Сљедствено овоме, Дан упозорава своју дјечу на гњев, који се не обазире ни на родитеље, ни на браћу, ни на пророке, ни на праведнике, ни на пријатеље. Погл. III као и други, накнадно уметнути дијелови, додају упозорење против говорења лажи, што готово да и није оригинални дио Завјештања.

³⁹ J. Becker, *Isto*, 203–214.

⁴⁰ R. H. Charles, *Ibidem*, 111–123.

⁴¹ J. Becker, *Isto*, 347–356.

⁴² R. H. Charles, *Ibidem*, 123–135.

*Тесџаменџи Нефџалимов ТН⁴³
Нефџалим⁴⁴: Природна доброџа.*

Нефталим, који је умро савршено здрав када је имао 132 године, преноси својој дјечи да је лично на Јосифа, јер је био рођен на крилу Рахиље. Објашњење именâ: Нефталима (уп. са „Mi-Kadmoniyyot ha-Yehudim“, стр. 74), те Вале и Зелфе занимљиви су хагадски остаци. Брз на ногама као јелен (књ. Пост. 49, 21) Нефталим је служио своме оцу *Јакову* као гласник, а у очевој жалости због губитка Јосифа, Нефталим га је утјешио, рекавши му за два сна у којима му је откривена будућа слава Левијева, Јудина и Јосифова (погл. V-VI).

*Тесџаменџи Гагов ТГ⁴⁵
Гад⁴⁶: Мржња*

Гад говори својој дјечи да је у времену када је био у снази био навикао да чува стадо ноћу и да убија сваку дивљу звијер која би га напала. Јосиф је, пак, био превише њежан да остаје са стадом на дневној врућини, па је отишао своме оцу, којега је обавијестио да Гад и други синови двију наложница једу јагњад коју су удавиле дивље звијери и коју нису заклали нити Јуда, ни Рувим у складу са прописаним правилом (уп. са јерус. тум. Пост 37, 2). Он стога упозорава своју дјечу на дух мржње који пуни срце отровом и удружује се са Сатаном и са свакојаким злом, доводећи на сваки начин до безбожности и смрти, док љубав доводи до човјековога спасења. „Љубиџе један друџоџа и дјелом и ријечима и мислима... Ако џи један зџријеши, реци му џо у миру, удаљујуџи оџров мржње и не џаџи џревару у души својој. (уп. Мт 18, 15) *Па ако он џо џризна и џокаје се, оџросџи му, а ако он џо џорекне, не насџој на џоме, да се џај не би заклео и још једном зџријешио... Неџо осџави осветџу Богу.*“ (ср. Рим 12, 19) „*Немој да завидиш усџјешноме, јер је сиромашан човјек који нема зависџи — доџаџ.*“ (погл. VI-VII) Као завршне ријечи, ово *Завјешџање* садржи потпуно ирелевантан дио који се односи на Јуду и Левија.

⁴³ J. Becker, *Isto*, 214–228.

⁴⁴ R. H. Charles, *Ibidem*, 135–149.

⁴⁵ J. Becker, *Isto*, 356–364.

⁴⁶ R. H. Charles, *Ibidem*, 149–161.

Тесџаменџи Асиров Тас⁴⁷Асир⁴⁸: Два лица џорока и врлине.

Могуће је да Завјештање Асирово није аутентично, пошто се једина веза са његовим личним искуствима може наћи тек у једном поглављу гдје он каже да је посматрао живот и трагао за Божијим заповијестима само да би сазнао да се два пута: *свјейла* и *џаме, добра* и *зла, исџине* и *заблуде* треба увијек да држе одвојено, јер дволичност не служи Богу, него Велијару (погл. III). Алузије (погл. II) на нечисте животиње, као што су свиње које изгледају напола чисте, али су у ствари нечисте, као и спомињање чистих животиња (погл. IV), као што су јелени и кошуте, које изгледају нечисте у дивљем облику, али су у ствари чисте, указују на такве концепте, као што су они изложени у *Писму Арисџејцима* (§§ 153–169).

Тесџаменџи Јосифов Тјос⁴⁹Јосиф⁵⁰: Неџорочносџи.

Завјештање Јосифово представља Јосифа у две различите перспективе. У првом дијелу он говори са истом врстом непорочности којом је представљен у равинским Хагадама (јерус. тум. Пост 49, 22). У другом дијелу он је представљен као узор братске љубави. У првом, Потифарова жена названа је „Египћанком“, а у другом дијелу, „женом из Мемфиса“. Први дио *Завјешџања* написан је у усиљено-поетском стилу; каснији дио, који је по хронологији ранији, написан је једноставном прозом, тако да је очигледно да је ово рад два различита аутора.

„Јосифово џоказивање љубави џрема браћи је џримјер, да љубав није џојединачно дјело које човјек џовремено џтреба да џокаже, већ је џо џоџиуно изискивање, које се односи на цијели живоџи човјека. Ко џоџиује ову зайовијесџи, исџунио је свој живоџи и исџоџиовао све законе.“⁵¹

Тесџаменџи Венијаминов ТВ⁵²Венијамин⁵³: Чисџоџа срца

Венијамин, који је како у *Завјешџању* које носи његово име, тако и у равинској литератури, представљен као онај који се с љубављу држао према

⁴⁷ J. Becker, *Isto*, 364–373.

⁴⁸ R. H. Charles, *Ibidem*, 161–172.

⁴⁹ J. Becker, *Isto*, 228–244.

⁵⁰ R. H. Charles, *Ibidem*, 172–198.

⁵¹ *Isto*, 386.

⁵² J. Becker, *Isto*, 244–257.

⁵³ R. H. Charles, *ibidem*, 198–221.

свом брату Јосифу, типолошки представља одано поштовање према праведницима. Херој сâм по себи, чије је име објашњено (погл. I) као „дијете у старости“, задржава се на Јосифовој племенитости, али како не би учинио зло дјело својој браћи, он је протумачио причу о огртачу у њихову корист (погл. II). У овом смислу, Венијамин савјетује своју дјецу да увијек усмјеравају своје мисли према добру и чистоти, јер, добар човјек нема зло око, него саосјећа са свима, и милостив је према сиромашнима (погл. IV), чиме остварује добар утицај чак и на зло (погл. V).

Првих једанаест глава прве Књиге у Библији, *Књиге Посијања*, уопште се назива *библијска њраисторија* за разлику од *библијске историје* која почиње од дванаесте главе па надаље.⁵⁴

На крају приказа сваког пророчкога благослова успостављена је веза између његове поруке и нашега времена. Увијек изнова истицало се како су поједини пророци по свом наступу, по Божијој ријечи коју су наговјештавали и по поруци и темама њихових књига, савремени и значајни и за ово вријеме.

Осим хришћанских уметака, ова *Завјештања* представљају јеврејске документе, у оригиналу написане на арамејском или јеврејском *језику*, а у Генизи Старога Каира, дијелове оригиналног семитскога текста открили су: М. Гастер, Х. Л. Пас, и А. Коли. Јеврејски фрагмент др Гастера (Proc. Soc. Bibl. Arch, т. XII) одговара дијелу о Нефталиму, али то је вјероватно каснија *јеврејска* парафраза старијег арамејскога текста.

„У оквиру *јудаистичких обрада највећи њросиор у сисима ТР заузимају њаренеза о врлинама и манама у јелинисичком сиилу*:

1. *Ойомена од њрељубе ТР 4, 6–6, 4;*
2. *Ойомена од уживања у вину Тјид 14, 1–4. 6f; 16, 1–3;*
3. *Ойомена од њњева ТД 2, 2–4 7;*
4. *Дуалистичка десједо о сиварању ТН 2, 2–7. 10; 3, 1; 8, 4–6;*
5. *Бесједо о реду ТН 2, 8f.; 3, 2–5; 8, 7–10;*
6. *Ойомена од мржње као суйроиносии љубави ТГ 4, 1–5 2;*
7. *Ойомена од мржње као суйроиносии њраведносии ТГ 3, 1–3; 5, 3–5;*
8. *Указивање на два њуџа (добро и зло) ТAs 1, 3–6, 6 (без 5, 4);*
9. *Позив да се слиједи њримјер доброџа човјека ТВ 3, 1; 4, 1–5, 3; 6, 1–6; 8, 2f.“⁵⁵*

„*Поред ове њтрадиционалне њодјеле, у ТР годатије су и нове које су само на- сџавак већ њосџојеџих*:

- Лисџа духова ТР 2, 1f.; 3, 3–6. 8;*
Сџихови о њохлеџи Тјид 18, 3–5;
Сџихови о очииџењу ТIs 4, 1–6;
Лисџа о седам зала мача ТВ 7, 2–8, 1.“⁵⁶

⁵⁴ Упор. А. Поповић, *Biblijske teme*, Zagreb, 2004, 9.

⁵⁵ J. Becker, *Isto*, 401–402.

⁵⁶ *Ibidem*, 402.

Једино критичко издање објавио је Р. Синкер (Кембриџ, 1869. год.), узевши један рукопис из Кембриџа из десетог вијека као основу за свој текст, додајући поређење са још четири друга.

„Након Schnapp-а 1953. њојављује се дисертација De Jonge-а. De Jonge своју дисертацију доирађује на Schnapp-овој шези. Дакле, њолази од ирејисавке да је сис ауиенично јудаистички. Али, он њада у друи њлан, јер се на њољу исираживања овоа гјела, јављају још два научника: Bousset и Charles који засиујају Grabe-ову шезу.“⁵⁷

Ако сасвим изоставимо хришћанске уметке, може се дати следећи преглед дванаест одјељака, у којима сваки од дванаест синова Јаковљевих даје свој опроштајни говор, сводећи нека своја искуства у поуке, којима упозорава да се чува од гријеха који је он сам починио, или да се тежи врлинама које је он сам упражњавао.

Библиографија

Извори

Лопухин, А. П., *Толковая Библия* или коментари на все книги Ветхого и Нового заветов, IntRes: http://www.lopbible.narod.ru/gen/_gen115.htm, преузето 9. марта 2011.

Књије Макавејске, прев. еп. Атанасије Херцеговачки, Требиње-Никшић-Врњачка, Бања 1995.

Светио њисмо Сшароа и Новоа завјетиа, превео Стари завет Ђ. Даничић, Свети архијерејски синод, Београд, 2004.

Флавије, Ј., *Јудејске сшарине*, Београд, 2008.

Флавије, Ј., *Јудејски раи*, Београд, 1967.

Charles, *ΑΠΟΚΡΥΦΑ AND PSEUDEPIGRAPHΑ OF THE OLD TESTAMENT*, VOL. I, ΑΠΟΚΡΥΦΑ, OXFORD, LONDON, 1913.

Charles, *ΑΠΟΚΡΥΦΑ AND PSEUDEPIGRAPHΑ OF THE OLD TESTAMENT*, VOL. II, ΑΠΟΚΡΥΦΑ, OXFORD, LONDON, 1913.

Charles, R. H., *The testaments of the Twelve Patriarchs*, London, 1908.

Kautzsch, E., *Die Apokryphen und Pseudepigraphen des AT*, 2 sv., Tübingen, 1900. (Darmstadt 1962).

Testament of Reuben, IntRes: <http://www.sacred-texts.com/bibl/fbe/fbe267.htm>, преузето 9. априла 2011.

Литература

Амфилохије, митрополит, *Исјоријски ѡресјек шумачења Сшароа завјетиа*, Никшић, 1996.

Веселиновић, М. С., *Лекције из Светиоа њисма*, Законске књиге Ст. завета, Београд, 1908.

⁵⁷ J. Becker, *Isto*, 133.

- Веселиновић, М. С., Србиње, 2002².
- Глумац, Д., *Библијска археологија*, фототипско изд. Београд-Србиње, 1999.
- Глумац, Д., *Социјални положај жене код Јевреја*, Београд, 1930.
- Дубнов, С., *Крајња историја јеврејског народа*, прев. са франц. изд. А. Гамс и Ј. Пресбургер, Београд, 1982. IntRes: http://www.elmundosefard.eu/wiki/wiki/indeks.php?title=KRATKA_ISTORIJA_JEVREJSKOG_NARODA_-_SIM, преузето 9. марта 2011.
- Ердељан, М., *Ојшћи увод у Светио писмо Сџароїа завейа*, фототипско изд. Београд-Србиње, 2000.
- Ердељан, М., *Суйсћийиуција Имена Божијеї ЈХВХ у Сџаром завейу*, Зборник Богословског факултета, II.
- Кубат, Р., „Старозавјетна анџелологија и демонологија“, *Боїословље свеска 1 и 2*, год. XLV (LIX), Београд, 2001. IntRes: <http://www.dodaj.rs/f/M/DE/3vVI4385/1/kubatangel-demon.pdf>, преузето 11. априла 2011.
- Марковски, С. Ив., *Въведение въ Св. Писание на Ветхия заветъ*, Часть I, Общовъведение, София, 1932.
- Милин, Д., *Сџарозавейна историја*, Нови Сад, 1994.
- Милин, Д., *Увод у Светио писмо Сџароїа завейа*, Београд, 1991.
- Поповић, Ј., *Жийија Светиих* (за децембар).
- Радовановић, Т., *Лекције из Светиої писма Сџарої завейа*, Београд, 1930.
- Радовановић, Т., „Увод у старозаветне пророке“, *Весник Срїске Цркве*, јануар-јуни 1928,
- Томић, И., „Есенске апокалипсе“, *Хришћанска мисао*, 1–3, (1997)
- Томић, И., *Проћивници есенске заједнице у кумранским рукописима*, Београд, 2004.
- Becker, J., *Die Testamente der Zwölf Patriarchen*, JSRHZ III/1, Gütersloh 2. A. 1980.
- Becker, J., *Untersuchungen zur entstehungsgeschichte der Testamente der Zwölf Patriarchen*, Leiden E. J. Brill, 1970.
- Charles, H. R., *The testaments of the Twelve Patriarchs*, London, 1908.
- Lujic, B., *Starozavjetni proroci*, Zagreb, 2010².
- Murphy, F., *The Religious Word of Jesus: An Introduction to Second Temple Judaism*, Philadelphia, 1993.
- Popović, A., *Biblijske teme*, Zagreb, 2004.
- Rad, Von, G., *Theologie des Alten Testaments*, св. I, München, 1962.
- Rebić, A., „Pojam i služba svećenika u Svetom pismu Staroga i Novoga zavjeta“, *Bogoslvska smotra* 41,1971.
- Rebić, A., *Središnje teme Staroga zavjeta*, Zagreb, 1996.

The Testaments of the Twelve Patriarchs

Abstract: The present paper on intertestamental literature is divided into two sections. The first chapter presents the Jacob's description of his sons' personalities, for each one of them individually. Here Jacob, according to his sons' characteristics, utters his paternal blessings, starting from Reuben and ending with Benjamin. The second chapter contains the testaments of the twelve patriarchs, which they, in moments before their death, left to their descendants as their legacy. Accordingly, we can see that Jacob's blessings to his sons are the topic of the first section, while the last wills or farewell speeches are the topic of the second section of the paper. *The Testaments of the Twelve Patriarchs* is a common title for twelve interlinked documents, the purpose of which is to record their last words. The subject writing belongs to the category of edifying apocrypha. Only edifying apocrypha possess the characteristics of apocalyptic literature. What the apocrypha mean to the Orthodox and Roman Catholics, the pseudepigrapha mean to Protestants. Also, what the deuterocanonical writings mean to the Orthodox and Roman Catholics, the apocrypha mean to Protestants. In the Eastern Orthodox and Roman Catholic biblical terminology — the apocryphal books are understood to be those which Protestants consider as pseudepigrapha.

Key words: blessings, testaments, farewell speeches, patriarchs, forefathers, intertestamental apocrypha, deuterocanonical writings, apocalyptic literature, pseudepigrapha, intertestamental literature.